

A TÁBORNOK, AKI EZREDES VOLT

Gál Sándor (1817–1871) tábornoki kinevezése

Tíz nappal a világosi fegyverletétel után az Erdély északi részén lévő magyar csapatok Zsibón gyűltek össze. Oda érkezett Kemény Farkas kolozsvári és Gál Sándor székelyföldi hadosztályának maradványa, valamint Kazinczy Lajos Ung, Bereg és Máramaros megyében szervezett hadosztálya is. Az egyesült csapatok feletti parancsnoki tisztet napokig senki sem töltötte be, végül Kazinczy vállalta magára. A három ezredes közül Kemény Kolozsvár harc nélküli feladásával oly mértékben kompromittálta magát, hogy főparancsnokká választása szóba sem kerülhetett, már a Zsibóra vezető út elején, Bánffyhunadon kénytelen volt átadni a csapatok irányítását Gál Sándornak. Mivel a visszavonulás során Gál is vereséget szenvedett, sőt megsebesült, kézenfekvő volt, hogy a legnagyobb és gyakorlatilag érintetlen sereggel érkező, bár rangban a legifjabb Kazinczy Lajos legyen az összes egység főparancsnoka.¹ E kérdéssel kapcsolatban gyakran felmerül, hogy Gál Sándort 1849. július 29-én, Szegeden tábornokká léptették elő, tehát ő volt az említett három tiszt közül a legmagasabb rangban, őt illette volna a sereg vezénylete, de erről az érintett már csak az emigrációban értesülhetett. Jelen tanulmány kísérletet tesz arra, hogy bizonyítsa, Gál Sándor nem a hadi helyzetből következő közlekedési és hírközlési viszonyok miatt nem tudott a szabadságharc végén saját vezérőrnagyi kinevezéséről, hanem egyszerűen azért, mert az a fenn említett időpontban nem történt meg, csak jóval később. A Magyar Országos Levéltárban őrzött tábornoki oklevél² szereplő dátum és az irat létrejöttének valódi ideje nem azonos, a kettő között több mint három év telt el.

Gál Sándor a forradalom kitöréséig hadnagyként szolgált a 14. (1. székely) határőr gyalogezredben. Családi ügyei intézése miatt érkezett 1848 elején Pestre, hogy pontosan mikor, nem tudjuk, de március 20. környékén már ott kérvényezte a hadseregből való elbocsátását.³ A leköszönő Pulszky Ferenc helyett a pesti nemzetőrség 6. osztályának élére került. Belépett a Radical Körbe, annak április 30-i gyűlésén ismertette a felállítandó magyar hadsereggel kapcsolatos nézeteit, melyet szerinte önkéntesség alapján kellene megszervezni. Akkor már Kossuth előtt is ismert volt a neve. Ő Batthyány Lajos figyelmébe ajánlotta, mint akit törzstiszti állás betöltésére alkalmasnak tart.⁴ 1848 folyamán több tízezer példányban jelentek meg a nemzetőrség és a honvédség számára készült ok-

¹ Gál januárban, Kemény április 7-én, Kazinczy május 25-én lett ezredes. Gál életével a következő művek foglalkoznak nagyobb terjedelemben: Gál Sándor életrajza, avagy az ezredes, aki nem engedett a 48-ból. (Fordította: Zágonyi Zsolt.) Csíkszereda, 2006.; *Károlyi Dénes*: Gál Sándor. In *Dávid Gyula* (szerk.): 1848. Arcok, eszmék, tettek. Bukarest, 1974. 258–276. o.; *Egyed Ákos*: Gál Sándor ezredes. In *Uő.*: 1848 erdélyi magyar vezéralakjai. Erdély emlékezete. Marosvásárhely, 2004. 70–75. o.

² Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL) 1526 utáni gyűjtemény; Gál Sándor (a továbbiakban: R 173) 1849. július 29. L. az 1. sz. függelékét..

³ *Urbán Aladár*: A nemzetőrség és honvédség szervezése 1848 nyarán. Budapest, 1973. 16. o.

⁴ MOL Az 1848/1849-i minisztériumi levéltár; Miniszterelnökség hadügyi és nemzetőri iratai; Iktatókönyv 1848:1142.

tatási szabályzatok, amelyek fordítóként, szerkesztőként, vagy szerzőként tüntették fel Gál Sándort. Szűkebb pátriájában, a Székelyföldön, május–júniusi küldetése során, a miniszterelnök követeként szerzett magának szélesebb ismertséget. Hajnik Károllyal, az országgyűlés gyorsírójával, és Klapka Györggyel együtt azt a feladatot kapta, állítsa a székelyeket a magyar kormány oldalára, valamint érje el a határőrök kivonulását a Szeged mellett felállítandó táborba. Küldetésük nem vezetett közvetlen és azonnali eredményre, jelentősége mégis az, hogy az erdélyiek körében népszerűsítette az uniót, felhívta a figyelmüket a közös honvédelem szükségességére és lendületet adott a nemzetörség székelyföldi megszervezésének.

Pestre való visszatérése után Gál rövid ideig az Országos Nemeztörtségi Haditanács gyalogsági osztályán dolgozott, valamint a fővárosi nemzetörség főparancsnoka, Kovách György ezredes mellett volt segédtisztí beosztásban. Augusztusban hagyta el végleg a Pestet, mint az Erdélyben, önkéntesekből szerveződő lovas csapat felállításával megbízott Berzenczey László képviselő katonai tanácsadója. Vezérkari főnöki feladatokat látott el előbb az Agyagfalván megalakult székely tábor mellett, majd annak szétverése után a háromszéki székely ellenállásban.

Bem tábornok 1849. január 15-én léptette elő ezredessé, és egyben kinevezte a 14. (1. székely) határőr gyalogezred parancsnokává (egy évvel korábban Gál Sándor még csupán hadnagyként szolgált az alakulatnál). Bár fényes hadi sikereket nem aratott, a kinevezését követő szűk fél év volt szabadságharc alatti tevékenységének legjelentősebb szakasza. Bebizonyította, hogy nem csak elméleti, hanem kitűnő gyakorlati szakember is. Közel 20 000 embert sorozott be a honvédseregbe, önálló székely utászkatart állított fel, katonai iskolák, kórházakat szervezésével foglalkozott, és saját újságot adott ki. Gál Sándor szervező munkájának meghatározó szerepe volt Bem katonai sikereiben. 1849 februárjától, Urban katonáinak Moldvába üzésétől kezdve a tábornok irányítása alatt szinte mindig szolgált olyan egység, amelyet ő állított fel, így Nagyszeben elfoglalásakor, a bánáti hadjárat idején, vagy akár Segesvárnál. A székely hadosztály élén a nyári hadjárat során Gál Sándor nem tett kimagasló hadvezéri képességekről tanúbizonyságot, a rendelkezésére álló erő csak az ellenséges előrenyomulás lassítását tette lehetővé.

A zsigóói fegyverletételt követően hónapokig itthon, Szatmár és Bereg megyében bujkált. A cs. kir. hatóságok Erdély-szerte hiába keresték. Csak 1850 nyarán hagyta el az országot, Krakkón és Hamburgon keresztül Londonba utazott, vele tartott felesége, Benkő Polixénia, valamint anyósa is. A londoni emigráció életébe bekapcsolódva Gál olyan ismeretekre próbált szert tenni, amiket hasznosnak vélt a továbbiakban. Kitanulta a nyomdászatot és fegyverüzemekben tett látogatásokat. Szóba került, hogy a későbbiekben egy fegyvergyár igazgatását bízzák rá.⁵ Megismerkedett Mazzinival, akinek néhány proklamációját ki is nyomtatta. Ez alatt az asszonyok saját kezük munkájával teremtettek elő némi pénzt, Gálné németórákat adott. Közben, a szabadságharc alatti tevékenysége miatt, idehaza eljárást indítottak Gál Sándor ellen. Ügyét a szintén külföldre menekült Czetz János tábornokéval együtt tárgyalták. 1852 júniusának végén Nagyszebenben mindkettejüket kötél általi halálra és vagyonekbobzársra ítélték, és nevüket bitófára szögezve az ítéletet jelképesen végre is hajtották.⁶

⁵ Klapka György: Emlékeimből. Budapest, 1986. 307. o.

⁶ MOL Abszolútizmuskori levéltár, A Bach-rendszer politikai hatóságainak iratai, Országos Hatóságok iratai, Justiz Section 1852. 1./138.

*Gál Sándor Itáliában készült fényképe
(Hadtörténelmi Múzeum, Fotóarchívum, 36.949.)*

Az 1851 őszen Angliába érkező Kossuth november 19-én Gál Sándort az erdélyi felszabadító sereg főparancsnokává nevezte ki.⁷ Működési területe a kinevezés szerint – természetesen Erdély mellett – kiterjedt Máramaros és Szatmár megyére is azzal, hogy az újabb felkelés kitörésekor azonnal a csapatok élére kell állnia, addig a már megkezdett szervezkedést kell folytatnia. Kossuth mintegy öt hónappal korábban Makk József ezredesnek, Komárom korábbi tüzérparancsnokának adott hasonló felhatalmazást.⁸ A két ezredes megbízatása átfedte egymást, hiszen Makk a teljes hazai szervezkedés irányítását kapta feladatául. Kossuth később tovább bővítette Gál hatáskörét, 1852. április 12-én teljhatalmú törökországi ügyvivőjévé nevezte ki, s irányítása alá rendelte összes ottani megbízottját.⁹

⁷ MOL 1526 utáni gyűjtemény, Kossuth-levéltár, Kossuth Lajos iratainak időrendi része (a továbbiakban: R 90) 1628. Közli *Jánossy Dénes*: A Kossuth-emigráció Angliában és Amerikában. Budapest, 1944. (a továbbiakban: *Jánossy*) 406–407. o. Kossuth 1853. február 12-i tanúsítványa már az erdélyi és az alsó-dunai szabaddító hadsereg parancsnokaként említi Gált. MOL R 173 1851. november 19. Mindkét irat megtalálható a források között (2., 5. sz.).

⁸ Kossuth Makkot Törökországban nevezte ki ezredessé.

⁹ MOL R 173 1852. április 12.

Az erdélyi felkeléssel kapcsolatos tervét Gál 1851. november 15-én foglalta írásba.¹⁰ A mozgalmat a konspiráció elvei szerint akarta megszervezni, az otthoni megbízottakkal a kapcsolatot a román fejedelemségeken keresztül kívánta tartani. A terv szerint a sócsempészettel foglakozó, tehát a határvidéken kitűnő helyismerettel rendelkező széke-lyekből gerillacsapatok szervezendők: feladatuk, az utasítások továbbítása mellett, az osztrák hírközlés megbénítása, a harchoz szükséges fegyverek és készletek beszállítása. A felkelés meghatározott napon, minden vidéken egyszerre tört volna ki.

Gál Sándor, hogy Kossuthtól kapott megbízásának eleget tegyen, 1852. február 29-én szállt hajóra Southamptonban¹¹ és Málta érintésével március közepén érkezett meg Sztambulba. Törökországban a S. Ludowigh, Ch. Bates, A. Peel, B. Salomon¹² és az A. Gladstone¹³ álneveket használta. Még el sem indult Angliából, amikor a Makk József által Bukarestből irányított szervezkedés székelyföldi résztvevőit a rendőrség letartóztatta. Két évvel később, 1854. március 10-én, Marosvásárhelyen hármukat – Horváth Károlyt, Gálffy Mihályt és Török Jánost – kivégezték.

Az ilyen módon lefejezett hazai mozgalom újjászervezése Várady József egykori honvédtiszt feladata lett volna, aki mind Makkal, mind Gállal kapcsolatban állt.¹⁴ 1852 augusztusában indult Bukarestből Moldván keresztül Erdélybe. Működését nehezítette, hogy azok a személyek, akikhez küldték, vagy már börtönben voltak, vagy bujdosztak, vagy egyszerűen félték az újabb megtorlástól. A szervezkedés költségeit Gálék – Kossuthal egyetértve – kölcsönjegyek kibocsátásával akarták fedezni.¹⁵ Várady feladata lett volna, az otthoni bizottmányok felállításán és a gerillacsapatok szervezésén túl, azok értékesítése. Egy kis, 50 fős csapatot fel is állított, de hamarosan elfogták őket. A Várady-mozgalom tizenkét résztvevőjét halálra ítélték, közülük négyet kivégezték.¹⁶

Gál Sándor sztambuli tevékenysége sem járt sokkal több sikerrel. A török vezető kö-
rökkel egyáltalán nem sikerült kapcsolatokat kiépítenie, mint ahogy a jelentősebb török-
országi diplomáciai képviselőkkel sem. Mikor Klapka György 1853 novemberében ke-
letre érkezett, csodálkozva tapasztalta, hogy Gál neve teljesen ismeretlen mind az angol,
francia és piemonti, mind az egyesült államokbeli követ számára.¹⁷ Kossuth is kétségét
fejezte ki a tudósításaival kapcsolatban, amelyek a valóságosnál kedvezőbb képet festet-
tek és ellentmondtak a más forrásokból származó híreknek. Pénzhiányra hivatkozva,
1854 végén hívta vissza Törökországból.¹⁸

¹⁰ A tervet először publikálta [*Gyalóky Jenő:*] Gál Sándor terve az erdélyi felkelésről (1851.) *Hadtörténelmi Közlemények*, 1925. 179–187. o. További publikációk: *Tóth Gyula* (szerk.): *A föld megöszült. Emlék-
iratok, naplók az abszolutizmus (Bach) korából I–II.* Budapest, 1985. II. k. 579–589. o.; *Károlyi Dénes:* *Szé-
kely vértanúk.* Bukarest–Kolozsvar, 2001. (a továbbiakban: *Károlyi*) 141–151. o.

¹¹ MOL R 90 1695.

¹² MOL R 90 1730. Közli *Jánossy* 665. o.

¹³ *Jánossy* 745. o.

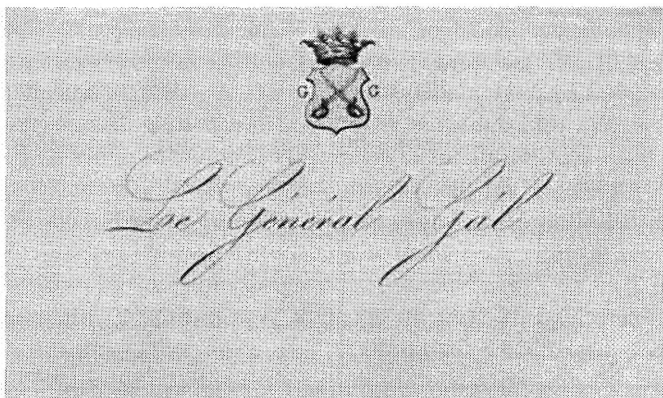
¹⁴ MOL 1526 utáni gyűjtemény, Az 1848/49-i forradalomban résztvettek elítélésére vonatkozó iratok, A Várady-ügy 1853/4-ben.

¹⁵ MOL R 90 1951., 1957–58.

¹⁶ Várady Józsefet és Bartalis Ferencet 1854. április 29-én Sepsiszentgyörgyön, Benedek Dánielt és Bertalan Lászlót 1854. május 27-én Marosvásárhelyen végezték ki. *Károlyi* 65. o.

¹⁷ *Lukács Lajos:* *Magyar politikai emigráció 1849–1867.* Budapest, 1984. 107. o.

¹⁸ MOL R 90 2321.

Gál Sándor emigrációban használt névjegye (MOL R 173)

Szabadságharc alatti és utáni tevékenységének vázlatos áttekintése után térjünk vissza Gál Sándor állítólag Szegeden, 1849. július 29-én keletkezett tábornoki kinevezésére! Annak indoklásában legfőbb érdemként Kossuth a székelyföldi szervező tevékenységét, és az oroszok elleni három ütközetben bizonyított hadvezéri tehetségét említi. Az okiratnak formai szempontból számos furcsa jellemzője van, melyek önmagukban állva még nem bizonyítják a bevezetőben említett gyanút, miszerint a kinevezés valójában 1852-ben született, de a későbbiekben ismertetett adatokkal együtt már legalábbis gondolkodásra készítenek. A legfontosabb formai kifogás, hogy nincs az oklevélen miniszteri ellenjegyzés, csak Kossuth írta alá. Nem szerepel rajta hivatalos szám és a pecsétje sem tölt be hitelesítő szerepet, mivel – elég furcsa módon – a közepe ki van törve. A feliratból és a címerképből nem maradt semmi, még a méretét sem lehet pontosan meghatározni.

A kinevezéssel kapcsolatos további furcsaság, hogy annak tényéről csupán magából az oklevélből értesülhetünk, egyetlen más irat, kortársi visszaemlékezés sem említi. Nem szerepel a minisztertanács július 29-i, vagy 30-i jegyzőkönyvében, holott a tábornoki kinevezéseket a minisztertanácsnak is jóvá kellett hagynia.¹⁹ A záró formulában Kossuth a hivatalos oklevélnek a Hadügyminisztérium útján történő kibocsátására utal, de sem a minisztérium, sem a kormányzóelnökség iratanyagában nincs arra utaló nyom, hogy az ügyben konkrét lépések történtek volna.²⁰

A szöveget tartalmilag vizsgálva nem találunk olyan elemet, ami a feltüntetettnél későbbi keletkezésre utalna. Az egyetlen konkrétum az oroszokkal vívott három ütközet, Kossuthhoz azonban július végéig eljuthatott mind a június 23-i, mind a július 2-i kökös–uzoni, mind pedig a július 5-i sepsiszentgyörgyi ütközet híre is, nem beszélve a február eleji, Szentpéter és Szászhermány közti összecsapásról.

¹⁹ F. Kiss *Erzsébet*: Az 1848–1849. évi minisztertanácsai jegyzőkönyvek. Budapest, 1989. 83–86. o.

²⁰ A Hadügyminisztérium 1849-es iktatókönyvében július 18-i az utolsó bejegyzés, így Gál Sándor tábornoki oklevelével kapcsolatos adatot eleve hiába keresnénk benne. A kormányzóelnökségi segédkönyvben van ugyan július 29-i bejegyzés is, de az nem az általunk keresett. A Hadügyminisztérium aradi iratai (MOL H 88) között sincs nyoma Gál tábornoki kinevezésének.

Mivel a szabadságharc utolsó heteiben a hivatalok működése már korántsem volt zökkenőmentes, az eddig felsorolt körülmények legfeljebb érdekesek lehetnek, de még együttesen sem támaszthatnák alá egyértelműen a feltételezett visszadatálást. Vizsgálódásunk szempontjából sokkal jelentősebb Gálnak az a levele, amit már Törökországból írt 1852. augusztus 19-én Kossuthnak.²¹ Ebben azt kéri a volt kormányzótól, hogy a neki korábban adott kinevezést változtassa meg úgy, mintha arra Szegeden, vagy Aradon, 1849. augusztus 5-én, vagy 6-án került volna sor. Kérését, saját becsvágya helyett, a törökök rangkorságával próbálta indokolni. Ígéretet tett rá, hogy a kinevezést csak akkor fogja használni, ha a törökökkel sikerül szövetséget kötni. Nyilván óvatosságból nem jellelte meg pontosan, milyen kinevezésre gondolt, de a javasolt dátum valószínűvé teszi, hogy a tábornoki oklevélről lehetett szó.

A biztonság kedvéért nézzük meg, milyen más kinevezést kapott Kossuthtól 1852 augusztusáig, a levél megírásáig! Az egyik az 1851. november 19-i, ami az erdélyi szabadító hadsereg parancsnokává,²² a másik pedig az 1852. április 12-i, ami törökországi teljhatalmú ügyvivőé tette.²³ E két esetben a visszadatálás semmilyen előnnyel nem járt volna, nem beszélve arról, hogy nem sok értelme lett volna egy olyan országrész felszabadító hadseregének élére kinevezni valakit, ami még el sem vészett. A levélben tehát a tábornoki előléptetésről lehet szó, amit a javasolt keltezés is valószínűsít.

A kérdés szempontjából fontosnak érzem, hogy az említett törökországi levél megszületése előtt milyen rangúnak tüntették fel mások – elsősorban Kossuth – Gált, és ő saját magát. A szabadságharc leverését követően, személyesen, valószínűleg csak 1851 őszén találkoztak Londonban. Gálnak korábban is tudnia kellett az esetleges előléptetésről, de hiteles forrásból legkésőbb akkor értesülnie kellett volna róla. Ennek ellenére egyetlen olyan levele sem ismert az említett időszakból, amit tábornokként írt volna alá, ellenben létezik általa ezredesként szignált,²⁴ ami meglehetősen szokatlan egy szerénységgel korántsem vádolható embertől.²⁵ Maga Kossuth is ezredesként, nem tábornokként említi az erdélyi szabadító sereg élére történő 1851. november 19-i kinevezésben – neki pedig igazán tisztában kellett lennie kinevezettje rangjával. Törökországi küldetése alatt Londonban maradt családja számára havi 10 fontot utaltak ki. Az összeget kifizető nemeskéri Kiss Miklós leveleiben több alkalommal is ezredesként fordul elő Gál.²⁶

A vizsgált időszakban – 1849. július 29-től 1852. augusztus 19-ig – mindössze két olyan iratot találtam, amelyekben Gál tábornokként szerepel. Az első Bem Vidinben,

²¹ MOL R 90 1944. Az irat megtalálható a források között (4.).

²² MOL R 90 1628., Közli *Jánossy* 406–408. o. A 2. számú irat a források között.

²³ MOL R 173 1852. április 12.

²⁴ 1852. január 20. Gál Sándor írásban adja becsületszavát Kossuthnak, hogy erdélyi megbízatását teljesíti. MOL R 90 1628., közli *Jánossy* 410. o. L. a források között (3.), 1852. február 19. A londoni emigránsok hűségnyilatkozata Batthyány és Szemere Kossuth-ellenes nyílt levelei után. Gál itt, mint volt magyar ezredes szerepel az aláírók között. *Jánossy* 565. o.

²⁵ Viola Károlynak például ezt írta 1861-ben: „meg volt jövendölve Kossuthnak – már 1854-ben Pulszky által – hogy ötet senki más fel nem haladhassa Európában, csak Gál!” MOL R 168 1861.

²⁶ 1852. március 19. Kiss Miklós levele Kossuthnak az emigráció ügyeiről. *Jánossy* 687–689. o. „kötelességemnek tartám Gál ezredes családját az ínségtől megmenteni.” 1852. március 26. Kiss Miklós levele Kossuthnak. *Jánossy* 709–711. o. „Gál ezredes folyó hó 10-ről írt nejének Máltából.” 1852. január 5. Toulmin Smith levele Kossuthnak. *Jánossy* 302. o.: „Colonel Gál.”

1849. szeptember 15-én kelt tanúsítványa,²⁷ mely ma egy ívre van ragasztva a tábornoki oklevéllel és annak francia fordításával. Az egész, így együtt, azt az érzetet kelti, mintha Gál Sándor hőstetteinek bizonyítványaként használta volna őket. Valószínűleg ebben az esetben az lehet a magyarázat, hogy Bem és Kossuth között szóba kerülhetett az előléptetés, és az altábornagy a dolgot már elintézettnak véelve nevezte Gált tábornoknak.²⁸ Hasonlóra már volt példa korábban, Czetz János esetében, akit csak hosszas huzavona után léptettek elő 1849 májusában, ennek ellenére Bem már áprilistól tábornoknak titulálta.

A kormányzó – az eddig feltárt adatok szerint – 1852. április 12-én, Washingtonban kelt levelében szólította Gál Sándort először tábornoknak.²⁹ Ez azonban nem mond ellent az előléptetés visszadatálásnak, hiszen Gál augusztusban nem a kinevezését kérte, csak annak megváltoztatását, mintha az még a szabadságharc alatt történt volna. Angliából történt elutazásakor valószínűleg már a birtokában volt az oklevél, amit aztán korábbra akart kelteztetni. Erre a feltételezésre később még visszatérünk.

Levelében a törökök címek iránti fogékonyságával indokolja az igényét, ám nehezen képzelhető el, hogy Sztambulban lényeges különbséget láttak volna egy még 1849-ben, illetve egy későbbi kinevezés között. Nem úgy az emigránsok és az otthon maradt magyarok! Erdélyben a szabadságharc végén csak Bem és Czetz János viselt tábornoki rangot, Bem azonban 1850-ben meghalt, Czetz pedig betegsége miatt 1849 nyarán már nem teljesített szolgálatot. Érdekes helyzet alakult volna ki, ha sikerül a tervezett betörés. Akkor – a Szegeden kelt kinevezést birtokló – Gált rangban csak Czetz előzte volna meg Erdélyben. Valószínűbb azonban, hogy Gál Sándor az 1849-es oklevéllel még az újabb felkelés kirobbanása előtt, a szervezési szakaszban biztosítani akarta a maga számára a többséget a vele hatásköri átfedésben lévő Makk Józseffel szemben.³⁰

Gál sikertelen keleti küldetésének Kossuth vetett véget, amikor 1854-ben visszahívta Londonba. Kettejük kapcsolata is megromlott. Az emigráció vezető köreiből kikerülve Gál újra Törökországba utazott, és a továbbiakban saját egzisztenciájának megalapozásán fáradozott, ám vállalkozásai sorra csődöt mondtak. 1859-ben már Európa elhagyását fontolgatta. Az Egyesült Államokban, Brazíliában, vagy Ausztráliában akart letelepedni, de nem volt elegendő pénze az útiköltségre.³¹ 1860-ban, Garibaldi sikereinek hírére, megváltoztatta a tervét, és Nápolyba utazott. Kezdetben szóba került, hogy részt venne az olaszországi magyar légió tisztjeinek kiképzésében, szolgálati és oktatási szabályzatokat készítené és katonai szakkönyveket fordítana magyarra, de az egészből végül semmi sem lett,³² Gál sze-

²⁷ MOL R 173 1849. július 29. Szövege megjelent a *Hadtörténelmi Közlemények* 1931-es évfolyamában, a 130–131. oldalon.

²⁸ Ugyanakkor felmerülhet a gyanú a Bem-levél hitelességével kapcsolatban is. Kérdéses, hogy az altábornagy 1849 szeptemberében rendelkezhetett-e olyan alapos ismeretekkel a kolozsvári visszavonulásáról, amint az a tanúsítványban szerepel, nem beszélve arról a részletességről, amivel Gál szabadságharc előtti tevékenységét ismerteti. A tábornoki kinevezéshez hasonlóan ezen az iraton sem szerepel pecsét, holott Bem Törökországban még használta a fővezéri pecsétet. Érthetetlen az is, miért kell egy olyan ember számára bizonyítványt kiállítani, akinek a hollétéről nincs tudomásunk.

²⁹ MOL R 173 1852. április 12.

³⁰ Makk a szabadságharc végén alezredes volt.

³¹ MOL R 90 2950.; MOL 1526 utáni gyűjtemény, Klapka György-levéltár, Klapka György iratai, 22. tétel. Gál Sándor 1859. december 21.

³² MOL 1526 utáni gyűjtemény, Vetter Antal (a továbbiakban: R 215), 1. tétel, Klapka György Vetter Antalnak, 1860. november 18.

rint azért, mert Vetter Antal, a légió főfelügyelője nem tábornokként, hanem ezredesként nevezte meg, amikor tudatta a tisztekkel belépési szándékát.³³

Ezt követően önálló akcióba kezdett, Kossuthtól és Klapkától függetlenül. „A Kossuth alatti Magyar Comité már három jeles alkalmat elmulasztott a haza felszabadítására nézve, efelett a haza ügyét idegen kormányok szeszélyének alárendelte és határozatlan, ingatag magaviselete által a pártszellemet a külföldi magyarok közt el emozdította. Végre el ok esz ul o működéseit úgy vezette, hogy minden intézkedése a haza ellenségei tudomására jutottak. Elhatároztam magamat a haza felszabadítási harcát initi alni.”³⁴ Elk epz eléseinek azonban a realitásokhoz vajmi kevés közük volt. Célját Magyarország, majd később – a szervezkedésben résztvevő olaszokra való tekintettel – Róma és Velence felszabadításában határozta meg.³⁵ A tervezett katonai akció költségeit két forrásból akarta biztosítani: egy II. Rákóczi Ferenc sírjánál felállítandó szobor, illetve egy Garibaldinak aj and ekozand o d ıszkard ürügyén kívánt gy ujt est szervezni. A hadműveletek tervezett megindulási ideje 1861 tavaszára esett volna. Volt tisztts arsai közül kilencet nemes egyszerűséggel tábornoknak akart kinevezni,³⁶ köztük azt a Mikes Kelelent, aki még Nagyszében első ostrománál, 1849-ben hősi halált halt. Mozgalm an ak népszerűsítéséhez – annak beleegyezése nélkül – Garibaldi nevét használta fel. Megb izottjai számára felhatalmazásokat nyomtatott, amelyek tele vannak k eptelenn el képtelenebb állításokkal, például hogy a feloszlott garibaldista sereg nagy része már el k otelezte magát neki, Európa-szer te pedig t ıezrek várják az utasításait. Nagylelkűen megígéri, hogy Magyarország felszabadítása után 200 ezer embert azonnal Velencébe indít, mindezeken túl pedig rendelkezik egy íjfajta l opor receptjével, ami bárhol, gépek nélkül készíthető,  s amiből fele akkora mennyiség kétszeres robban er ovel bír, mint a hagyományos l opor.³⁷

Gál rövid életrajzi összefoglaló szinte kivétel nélkül megemlítik, hogy étele végén megt ebolyodott.³⁸ Ezeket a terveket hallva felmerülhet az olvasóban, hogy a realitásérzékét teljesen elvesztett szerző épelméjű volt-e még egyáltalán 1861-ben. Hasonlóan v eltekedtek a kortársak is: „tervét elmondá, de minthogy  n azokat oly nevets egeseknek találtam, hogy valóban nem hittem, hogy proselit akat találjon, sőt  szint en megvallva  n kis mértékben elmebetegnek találtam Gált.”³⁹

1861 januárjában Vetter Antal tábornok, az olaszországi magyar légió akkori f ofel ugy el o je irásban szólította fel Gál, hagyjon fel a magyar nemzet érdekeit sértő tevek enyis eg evel. Leveleiben ezredesnek nevezte. Válaszában Gál k oz olta, hogy mivel az emigrációban mindenki a szabadságharc alatti címét viseli, neki is joga van a tábornoki ranghoz, annál is inkább, mi-

³³ 1861. május 1. Gál Sándor emlékirata az erdélyi honfiak számára. Közli a *Csikli Lapok*, 1912. március 13. 1–2. o. L. a forrásoknál (9.).

³⁴ MOL 1526 utáni gyűjtemény, Az 1848/49-i forradalomra, szabadságharcra  s emigrációra vonatkozó nyomtatványok (a továbbiakban: R 32) 1861. február 24.

³⁵ MOL R 90 3630. a–c

³⁶ MOL R 173 1861. január 22.

³⁷ MOL R 32 1861. február 24.

³⁸ *Szinnyei József*: Magyar írók étele  s munkái. Budapest, 1894. II. k. 965. o.; *Pálffy János*: Magyarország  s erdélyi urak. Budapest, 1939. 315. o.; *Bona Gábor*: Tábornokok  s törzstisztek az 1848/49.  vi szabadságharcban. Budapest, 2000. 159. o.

³⁹ Proselit a: valakinek, vagy valaminek  ıjs utet u, buzgó híve MOL R 295 8. t étel, Conspiracy Gál. Ismeretlen szerző levele Klapk anak, 1861. február 18.

vel arról nem mondott le és a fegyvert sem tette le az ellenség előtt. Kinevezését, Szegedről címezve, Kossuthtól vette, s ha Kossuth akkor kormányzó volt, akkor a kinevezés érvényes.⁴⁰

Vetter Kossuth véleményét kérte a dologgal kapcsolatban és február 2-i keltezéssel a következő választ kapta: Gál Sándor valóban kapott korábban tábornoki oklevelet, az azonban csak bizonyos feltételek teljesülése esetén lépett volna életbe. Gál tiszti becsületszavát adta, hogy ha a várt események nem következnek be, nem tart igényt a tábornoki címre. Időközben a kinevezés érvényét veszítette, mivel azok a bizonyos feltételek nem valósultak meg, így az oklevelet már régen vissza kellett volna küldenie.⁴¹

Kossuth állásfoglalása után Gál is megváltoztatta a véleményét. Május 1-i, erdélyiekhez szóló emlékiratában már ő is a szabadságharc leverése utánra – 1849. szeptember 11-re – datálta a kinevezést.⁴²

De mi lehetett az esemény, aminek be kellett volna következnie, hogy a kinevezés életbe lépjen, és mikor készült az oklevél, aminek a visszadatálására Gál 1852 augusztusában kérte Kossuthot? Véleményem szerint mindkét kérdésre megtaláljuk a választ az ezredes 1852. január 22-i levelében: „Az oklevelet k[inevezésem] iránt hálás köszönettel fogadom és biztosítom arról Kormányzó Urat, hogy míg élére nem állhatok a szabadító seregnek, azt nem használandom.”⁴³ Ebben az esetben – a másik Gál-levélhez hasonlóan – szintén nincs pontosan megjelölve, milyen oklevélre gondolt az író. Gondolhatott akár az erdélyi felszabadító sereg élére történt 1851. novemberi kinevezésre is. A fentebb már idézett, Kossuth által Vetternek adott válasszal való összecsengés miatt – miszerint Gál megfogadta, ha bizonyos események nem következnek be, nem hozza nyilvánosságra az oklevelet – valószínűbb, hogy a tábornoki kinevezésre utalt.

Az eddig ismertetett adatok alapján az előléptetés menete a következő lehetett. Londonban, 1852 januárjában⁴⁴ Kossuth kiállított egy tábornoki oklevelet Gál Sándor részére, ami akkor lépett volna életbe, ha sor kerül az Erdélybe való betörésre. Gál becsületszavát adta, hogy csak abban az esetben fogja rangját használni. Augusztusban kérte Kossuthot, változtassa meg a kinevezést, mintha az már 1849-ben megtörtént volna. Az általa javasolt augusztus 5–6-i keltezés helyett a volt kormányzó azonban egy héttel korábbi dátumot választott. Miután Gál kézhez kapta az új oklevelet – mivel semmi szüksége nem volt rá, sőt leleplezhette volna – minden bizonnyal megsemmisítette az előzőt.

Gál Sándort a XIX. század végéig, a XX. század elejéig, oklevelének szélesebb körben való ismertté válásáig, a különböző források hol ezredesként, hol pedig tábornokként tüntették fel. Az utóbbi évtizedekben megjelent munkákban azonban már kivétel nélkül mint honvédtábornok szerepel. Általában azt sem mulasztják el a szerzők megemlíteni, hogy a kinevezéséről ő maga csak jóval később értesült. A szabadságharc végén történt

⁴⁰ Vetter 1861. január 8-án írt levelére Gál egy nappal később válaszolt. Mindkét levél megtalálható a források között (6–7.).

⁴¹ Kossuth Vetternek, 1861. február 2. MOL R 215 1. tétel. Az irat megtalálható a források között (8.).

⁴² 1861. május 1. Gál Sándor emlékirata az erdélyi honfiak számára. Közli a *Csiki Lapok*, 1912. március 13. 1–2. o. L. a forrásoknál!

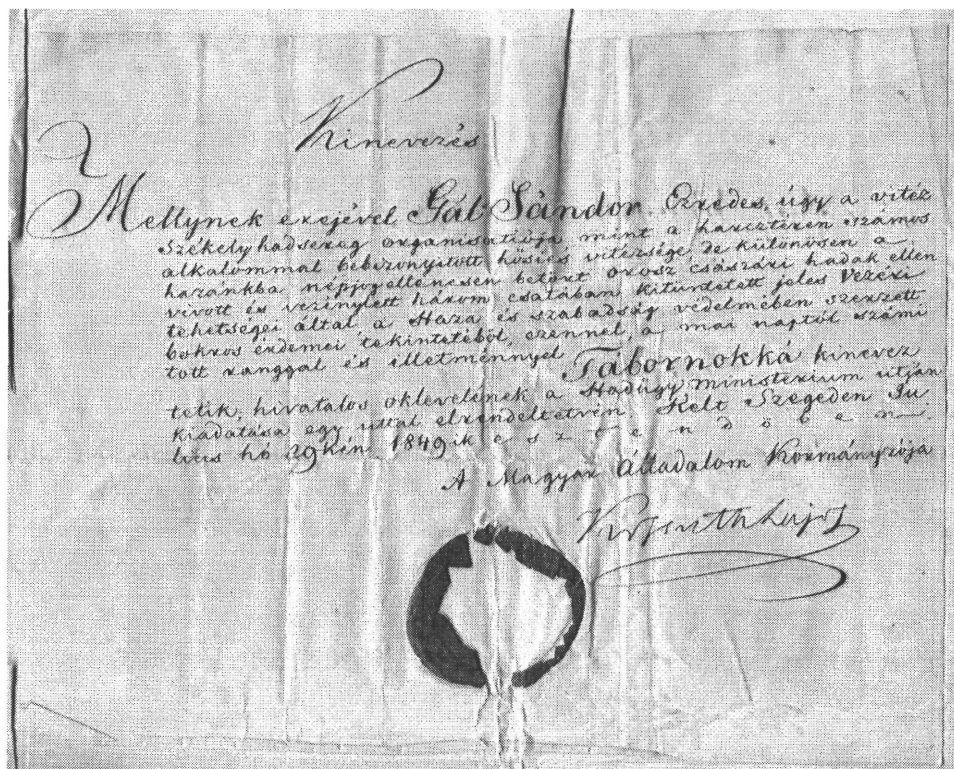
⁴³ Gál levele Kossuthnak MOL R 90 1628. Közli *Jánossy* 404. o. Az idézetben szereplő rövidítést Jánossy Dénes oldotta fel.

⁴⁴ Teljes mértékben nem zárható ki az 1849. szeptemberi, vidini kinevezés sem. Ezt a változatot támasztja alá Gál 1861. május 1-i állásfoglalása, valamint Bem 1849. szeptember 15-i bizonyítvány. MOL R 173 1849. július 29.

előléptetés, az akkori hírközlési viszonyokat figyelembe véve, már önmagában magyarázatot ad a kortársak bizonytalankodására Gál rangját illetően és egyben arra is, miért nem ösztönzött eddig ez a következtelenség senkit az előléptetés körülményeinek részletes vizsgálatára. Teljesen logikus következtetés volt, hogy egy kortárs azért nevezte Gált csak ezredesnek, mert nem jutott el hozzá a tábornoki kinevezés híre. A vezérőrnagyi oklevelet azonban, miniszteri ellenjegyzés nélkül, még akkor sem lehetne érvényesnek tekinteni, ha az történetesen tényleg 1849. július 29-én íródott volna.

Gál Sándor életét kutatva bennem sem merült fel a legcsekélyebb gyanú sem a kinevezés hitelességével kapcsolatban egészen addig, amíg a kezembe nem került az a levele, amiben az okirat visszadatálását kérte, holott akkor már számos olyan adat volt a birtokomban, ami – mint később kiderült – éppen a feltüntetettnél későbbi keletkezést bizonyította. Ha Kossuth elégette, szétépte, kidobta volna azt a rá nézve is kompromittáló iratot, valószínűleg soha nem derült volna fény arra, hogy nem Gál Sándort nevezték ki a szabadságharc alatt utolsóként tábornoknak, hanem az egyaránt június 26-án előléptetett Leiningen-Westerburg Károlyt, Kmety Györgyöt és Pikéthy Ágostont.⁴⁵

⁴⁵ Kossuth Vidinben, 1849 szeptemberében léptette elő tábornokká Stein Miksát és Jerzy Bulharynt.

Gál Sándor tábornoki kinevezési oklevele (MOL R 173)

1.

Szeged, 1849. július 29.

Gál Sándor vitatott tábornoki kinevezése

Kinevezés.

Melynek erejével Gál Sándor ezredes úgy a vitéz székely hadsereg organisatiója, mint a harctéren számos alkalommal bebizonyított hősiesség, de különösen a hazánkba népjogellenesen betört orosz császári hadak ellen vívott és vezényelt három csatában kitüntetett jeles vezéri tehetsége által, a haza és szabadság védelmében szerzett bokros érdemei tekintetéből, ezennel, a mai naptól számított ranggal és illetménnyel tábornokká kineveztetik, hivatalos oklevelének a Hadügyminisztérium útján kiadása egyúttal elrendeltetvén.

A magyar álladalom kormányzója

Kossuth Lajos

Eredeti tisztázat MOL R 173 1849. július 29.

2.

London, 1851. november 19.

Kossuth az erdélyi szabadító sereg parancsnokává nevezi ki Gál ezredest

Felhatalmazás!

Minélfogva Gál Sándor ezredes urat megbízom Magyarország felszabadítása és függetlensége kivívása ügyében, Erdély és a hozzá kapcsolt részekre, valamint Mármaros és Szatmár megyékre, mint az erdélyi hadsereg főparancsnoka, működéseit kiterjeszteni. De hogy e részben biztos alapra fektethesse ezredes úr intézkedéseit, arra utasítom, hogy az erdélyi haderő kifejtésére az eddig tett organizációknak fonalát felvegye és annak célszerű alkalmazása által az erdélyi népek organizációját a haza felszabadítására a lehető legbiztosabb úton, minden morális és anyagi eszközök felhasználásával oly tökélyre hozza, hogy az annak idejében adandó jelre azonnal a tervezett művet nyomatékosan végrehajthassa. Hogy pedig azon esetben, midőn a felkelés ideje bekövetkezik, Gál Sándor ezredes úr azonnal az organizálandó seregek (sic!) élére állva a körülményekhez képest Magyarország kormánya nevében törvényes rendelkezéseit megtehesse, ezennel az Erdélyből, hozzá kapcsolt részeiből, Mármaros és Szatmárból kifejtendő szabadító hadsereg főparancsnokává kinevezem és ennek folytán Erdély és a nevezett vármegyék minden törvényhatóságait, hivatalnokait és népeit arra köteleztem, hogy a nevezett parancsnok úr rendeleteit foganatosítva, a haza felszabadítása és függetlensége kivívása ügyében, minden tekintetben gyors és kellő segédelmet nyújtsanak.

Kossuth Lajos
kormányzó

Másolat MOL R 90 1628.
Közli Jánossy 406–407 o.

3.

London, 1852. január 20.

Gál Sándor hűségnyilatkozata Kossuthnak

Az adott szent szó biztosítéka!

Ezennel elösmérem, hogy én hazám iránti szeretetből, Magyarország törvényes kormányzójától, Kossuth Lajostól azon megbízást, mely szerint Erdélyt a hozzá kapcsolt részekkel, Szatmár és Mármaros megyékkel együtt a jövőndő szabadság- és függetlenségi harcra előkészítsem és rendezem, és a felkelés órájában az erdélyi szabadító seregek főparancsnokságát átvegyem, határozottan elvállaltam.

Mely vállalkozás folytán én a Magyar Haza, s annak függetlensége és szabadsága iránt rendíthetetlen hűséget, és Magyarország törvényes kormányzója, Kossuth Lajos rendeleteinek pontos engedelmséget fogadok.

Ezen nyilatkozatom biztosítékául pedig becsületszavamat adom, azon hozzávétellel, hogy jelszavam mindig: „Függetlenség és Szabadság vagy Halál!”

Gál Sándor
ezredes

Eredeti tisztázat MOL R 90 1628.
Közli Jánossy 410. o.

4.

Prmas sziget⁴⁶, 1852. augusztus 19.

Gál Sándor a neki adott kinevezés dátumának megváltoztatását kéri Kossuthtól

Tisztelt kormányzó úr!

[...] Ezek rövid nézeteim, melyeket azon hozzáadással zárom, hogy szíveskedjék a kifejlődő körülményekhez képest, ha bízék tehetségemben, Európa ezen szárnyára nézve felhatalmazásomat akképp tágítani, hogyha a törökkel csakugyan kezét kell fogni, nehogy pár sor, vagy előttök imponáló cím hiánya miatt a lassanként megnyílandó munka- vagy hatáskörön kellemetlen akadályok gördüljenek előmbe!

Személyes érdekemért semmit, csak mindent az ügyért kívánok tenni. Múltamat nem sokan ismerik, mert a szerénység tiltotta, hogy történetet írjak magamról.

Ha kormányzó úr azon bizalommal viseltetik irántam, mint eddig, szíveskedjék a nekem adott kinevezést oda változtatni, mintha azt Szegeden vagy Aradon írta volna, jutalmul a muszka sereg elleni 9 csatáimért a Székelyföldön. Datum: 5-ik vagy 6-ik August 849., jól tudván kormányzó úr, mikor volt azon helységekben.

De ezen kinevezést, mint említém, csupán azon esetre kérem, ha a törökkel barátságos viszonyba lépünk. Nékik gyengeségeket jól ismerjük, jó tehát előre gondoskodni. Különben más esetekben én soha nem használom az oly kinevezést, azaz vissza nem élek vele.

Maradok rendíthetetlen bizalommal önnek holtig híve.

Gál Sándor
alias Ch. Bates

Eredeti tiszttáza MOL R 90 1944.

5.

London, 1853. február 12.

Kossuth tanúsítványa Gál Sándor részére

Kossuth Lajos országkormányzó Magyar- és Erdélyország minden ajkú nemzetiségeinek s népeinek, mint szinte Horvát-, Tót-, és Dalmátországnak üdvözlétét [küldi]!

A közös megszabadulás végetti cselekvés perce közelegvén, e soroknak rendeltetése tanúságul szolgálni, hogy Gál Sándor tábornokot az erdélyi s alsó-dunai szabadító hadsereg parancsnokává kinevezvén, s a teendők iránt a szükséges felhatalmazással s utasítással ellátván, egyszersmind megbízta tudatni mindenkivel, akit illet azon alkotmány alapvonásait, melyet a közös jog s általános egyenlő szabadság igényeit, mint szinte a nemzetiségi súrlódások méltányos kiegyenlítését szem előtt tartva a hazának elfogadás végett előterjeszteni szándékozom, mint szinte kellőleg felhatalmaztam az akár egyes népeknek, akár egyeseknek speciális kívánatai iránt megállapodásaimat engedményezni. Azért mindenkit felszólítok, hogy amit ő közöl, hirdet és nyilvánít, azt általam közöltnek, hirdettnek és nyilvánítottaknak, s ami kötelezettséget elvállal, vagy ígéretet teszen, azt általam elvállaltnak, s teljesítendőnek tekintse.

Kossuth Lajos
kormányzó

Eredeti tiszttáza MOL R 173 1853. február 12.

⁴⁶ Sziget Sztambul közelében, ahová Gál a török fővárosbeli gyűjtogatások miatt húzódott. MOL R 90 1941.

6.

Nápoly, 1861. január 8.

*Vetter Antal, az olaszországi magyar légió főfelügyelője felszólítja Gált,
hogy fűgessze fel önálló működését*

Gál Sándor ezredes úrnak Nápolyban.

Minden a magyar ügyeket érintő dolgokban, legyen az politikai vagy katonai, úgy a magyar honvédelmi bizottmány, mint a piemonti kormány részéről a főparancsnokság Nápolyban teljhatalmúlag reám ruháztatván, ezt én önnel már barátságosan is tudattam, s ugyanakkor ön előttem azon vallomást tevél, hogy a magyar ügyeket illetőleg rajtam kívül nincs is összekötetésben senkivel. S most mégis az ön ígérete dacára úgy a piemonti kormány, mint egyesek részéről hozzám több felszólalások tételnek, és pedig az iránt, miként ön egy különálló hadsereg szervezésén nyíltan működik. Ezen szerencsétlen eszmét, ha csakugyan sikerült volna egyeseknek önnel csakugyan (sic!) megbarátkoztatni, én ezennel kijelentettem, hogy minden további működéseit, mint a hazára vészthozó elveket fogom tekinteni. S legkisebb felmerülő eseteknél is, melyek a politikai vagy a katonai téren ezután felmerülnének, legyen az Nápoly területén, vagy bárhol is, minden felelősséget egyenesen önre hárítok. S e részben kiadom ezen rendeletemet és pedig azon megjegyzéssel, hogy ön ezt tudomásul vegye, s Salamon Ádám százados úr, segédem jelenlétében átolvassa, s az eredeti példányt láttatkozva saját neve aláírásával visszaküldje.

A magyar hadsereg főfelügyelője:

Vetter Antal

Eredeti tisztázat MOL R 173 1861. január 8.

7.

Nápoly, 1861. január 9.

Gál Sándor válasza Vetternek

Vetter Antal altábornagy úrnak!

Fenntartván magamnak a jogot ezen ügyre terjedelmesen felelni, ezennel kinyilatkoztatom, hogy semmi olyan ügybe nem avatkoztam, mely hazafias jogom körén túlvágna. Továbbá megjegyezni jogomnak tartom, hogy engemet a székely nemzet választott meg vezérének akkoron, midőn Magyarországtól elvágva egyedül és függetlenül kellett az orosz, osztrák és oláh hadak ellen küzdenem. Továbbá midőn Bem tábornok minden pontokon seregei szétveretettek, és végre Magyarországra kiment a temesvári csatát vívni, engem az összes erdélyi fővezérséggel bízott meg⁴⁷, minek folytán, mialatt a két magyar hazában minden pontokon a fegyverletételek történtek, én még tartottam magamat, és nem tettem le a fegyvert, se állásomról le nem mondtam.

Most azonban, midőn a hazában minden ember 48 és 49-iki törvényes állását kezdte elfoglalni, én dönthetetlen jogomnak ösmérem szinte – mint a székely nemzet már több ízben teljes számban nyilvánította – a haza ügye szentségéért nemzetem sorsán higgadtan és elhatározottan örködni és mint székely hazafi intézkedéseimet megtenni. Mire nézve Klapka tábornokkal, mint a m[agyar] comité tagjával már előlegesen értekeztem. Végre én Kossuth kormányzó úrtól Szegedről címezve vettem a kinevezést. Ha ő akkor kormányzó volt, úgy kinevezésem tábornokká törvényes, és ha

⁴⁷ Gálnak ez az állítása ellentmond az általánosan elfogadott álláspontnak. Eszerint Bem, mikor 1849 augusztusában Magyarországra ment, az erdélyi sereg parancsnokságát Stein Miksa ezredesre bízta. *Gyalóky Jenő*: Az erdélyi hadjárat 1849 nyarán. É. n., 145. o. Ellenben a fenti állítását támasztja alá Bem 1849. szeptember 15-i vidini, Gál számára adott bizonyítványa. MOL R 173; *Hadtörténelmi Közlemények*, 1931. 130–131. o. A Bem-levél hitelességével kapcsolatban felmerülő kételyek a 28. jegyzetpont alatt találhatók.

címet kíván valaki nekem adni, nem egyéb, mint a tábornoki cím illet. Különben nekem nincs semmi címre szükségem, és méltóztatnak a címezést elhagyni.

Ami a sereg összeírását illeti, ez alaptalan állítás, mert én ezzel nem foglalkozom. Lehet, hogy a nevemet felhasználták.

Gál Sándor

Eredeti tisztázat MOL R 173 1861. január 8.

8.

London, 1861. február 2.

*Kossuth Lajos levele Vetter Antalnak Gál Sándor
tábornoki kinevezésével kapcsolatban*

Az olaszthoni magyar hadsereg főfelügyelőségének.

[...] Megütközéssel látom főfelügyelő altábornagy úr egyik praesidiálisára⁴⁸ következett nyilatkozatból, hogy Gál Sándor ezredes úr tábornoki rangra teszen igényt. Gál Sándor ezredes úrnak adatott ugyan tábornoki kinevezés, de csak bizonyos eventualitás⁴⁹ esetére, s Gál Sándor ezredes úr frott reversalist⁵⁰ adott magáról, mellyel magát tisztí becsületszavára kötelezé, hogyha a szándokban volt eventualitás be nem áll, sem azon kinevezést használni nem fogja, sem a tábornoki rangra igényt nem formáland. Mivel pedig a szóban volt eventualitás be nem következett, Gál Sándor ezredes úr nemcsak nem igényelhet tábornoki rangot, sőt annak igénybe vétele írásban leköötött tisztí szavával ellenkezik. Neki tulajdonképp mihelyt a contemplált⁵¹ eventualitás, melyhez kinevezése feltételül volt kötve elenyészett (amint már évekkel előtt elenyészett), kötelessége volt volna a kinevezési oklevelet visszaküldeni.

Egyébiránt Gál Sándor ezredes úrnak múlt szabadságharcunkbani érdemei kétségtelenül kitűnőek. S igaz, hogy minden hazafinak joga van, sőt kötelessége hazájának tehetsége szerint használni iparkodni, de azt sem a múlt érdemei nem menthetik, sem a hazafiúi jog nem igazolhatja, hogy a haza kárára zavarokat okozzon, s éppen azon téren praetendáljon magának önálló működést, hol az ily praetensiók azon barátságos kormányai szövetséges viszonyt compromittálhatják, melynek jó akaratjához hazánk reményei kötve vannak.

Miután az olasz kormány védszárnyai alatt nekünk azon szerencse jutott, hogy Olaszföldön magyar haderőt szervezhetünk, minden magyarnak becsületbeli, s hazafiúi kötelességévé vált olasz földön a kormány híre, tudta, s megegyezése nélküli szervezésekétől vagy készülletektől óvakodni. Mert ki ezt teszi, az nemcsak a hála kötelességét sérti, s a haza szent ügyét compromittálja, hanem egyszersmind a törvény által tiltott és semmi kormány által nem tűrhető complotirozás vétkébe esik. Melyet, ha magyar teszi azt, még a vendégi joggali visszaélés súlya is terhel.

Felszólítom annak okáért főfelügyelő altábornagy urat, hogyha Gál Sándor ezredes úr részéről valamely oly tettet vagy ténykísérletet vél felforogni, mely vagy a fentebbi tekintetekbe ütközik, vagy éppen a magyar légióbani rend, fegyelem és zászlóhozi hűség veszélyeztetésére vezethető bűjtogatások vádjá alá eshetik, arra nézve rendes, szigorú vizsgálatot tartson. A vizsgálatból netán kikerülendő tények iránt az egész magyar tisztikartól, egyenkénti aláírással, testületi nyilatkozatot vegyen ki, s az írományokat az illető kormányhatóságnak – tényállás szerinti további eljárás végett – nyújtsa be! Ide az Igazgatósághoz az írományok másolatát felterjesztendvén.

A Magyar Nemzeti Igazgatóság

Kossuth Lajos

Eredeti tisztázat MOL R 215 1. tétel

⁴⁸ Levél, leirat.

⁴⁹ Eshetőség, lehetőség.

⁵⁰ Kötelezvény.

⁵¹ Tervezett.

9.

Nápoly, 1861. május 1.

Gál Sándor emlékirata az erdélyiekhez

Emlékirat az erdélyi honfiak számára, tájékoztatás végett.

Miután három kedvező alkalom a haza felszabadítására, tudni illik 1853, 1859 és 1860-ban elmulasztatott, én az elmúlt évben Garibáldi hadjárata vége felé, szeptember hó 28-án Nápolyba érkeztem, azon szándékkal, hogy Garibáldi pártfogását igénybe veszem és ötlet rábírjam, hogy Erdélyben és Nagymagyarországon felkelést szervezzünk.

Garibáldi első alkalommal 2-ik okt. 1860-ban el is fogadá és két gőzöst ígére rendelkezésemre adni.

De egyfelől az irigység és a nagyravágyás némely hazafiak részéről Garibáldit rábírta, hogy adott szavát nem tartá meg (ezen tény a történelem lapjaiban fog bővebben napvilágot látni), másfelől a harc csak hirtelen bevégeződék és Garibáldi Capcsa⁵² szigetére visszavonult.

Klapka azután, mint a magyar comité tagja felkérte Vettert, hogy a légiónál nekem rangomhoz képest illő foglalkozást és állást adjon. Vetter azonban a történetet és a székely nemzet közakarát – miszerint én 49-ben a székely nemzet vezérévé ismerttettem el – valamint a volt kormányzó, Kossuth által szeptember 11-én, 1849-ben történt tábornokságrai kineveztetésemet lábbal tapodva a légio tisztjei előtt engemet compromitálni kívánván ezredesi cím alatt tudatta belépési szándékomat. Emiatt én kinyilatkoztattam, hogy mint független, puritán ember kész vagyok a légio tisztjeivel hetenkint kétszer iskolát tartani, de semmi rangot és fizetést el nem fogadni. Különben is mielőtt az illő sorba beléptem volna, szándékom volt a légio vezérségének hazánk ügyébe vágó pozícióját kiismerni és csak annyiban hozzá csatlakozni, mennyiben azon pozíciót a nemzet érdekeinek megfelelőnek találtam volna.

Nemsokára azután csakugyan nyomába kerültem, miként az Árpádok trónját, Szent István koronáját és az igazságos Mátyás király s Rákóczi hazáját idegen dinasztiáknak árulgassák és idegen hatalmak gyámnokságát vadásszák

Ez volt az oka, hogy elhatározám magamat saját kezemre, de függetlenül nemzetem sorsa fölött örködve a haza felszabadítása ügyében minden kitelhető morális intézkedéseket megtenni, hogy ennek nyomán a pénz- és fegyvererőt előteremthessem. Ily működésemet folyó évi januárus 1-én megkezdtem.[...]

Közli Csíki Lapok, 1912. március 13., 1–2. o.⁵³

⁵² Caprera.

⁵³ Köszönöm Szöcs Jánosnak, hogy az újság másolatát a rendelkezésemre bocsátotta.

György Németh

THE GENERAL WHO WAS A COLONEL

Sándor Gál's Promotion to the Rank of General

Summary

Sándor Gál (1817–1871) was one of the most remarkable figures of the 1848–1849 Hungarian War of Independence in Transylvania, although he is lesser known outside of his native land. He did not have impressive military successes, but as a theorist, he played a significant role in the establishment of the independent Hungarian armed forces. He wrote several military regulations for the National Guard and the Army, and put more than 20 000 people into the service of the Hungarian government. Even though he never distinguished himself as a commander, his organising ability contributed to General Józef Bem's military success in Transylvania considerably. In the study, the author attempts to prove that the letter of Sándor Gál's promotion to the rank of general, dated 29 July 1849 was indeed written by Lajos Kossuth years after the War of Independence.

György Németh

LE GÉNÉRAL QUI FUT COLONEL

La nomination de Sándor Gál (1817–1871) comme général

Résumé

Certes, peu connu en dehors de sa terre natale, Sándor Gál est l'une des figures marquantes de l'histoire transylvanienne de la guerre d'indépendance de 1848–1849. Il n'y a pas de succès militaires spectaculaires à son actif, mais comme expert théoricien, il a joué un rôle important dans la mise en place de l'armée hongroise indépendante. Il a rédigé de nombreux règlements pour la garde nationale et l'armée et mis plus de 20 mille hommes au service du gouvernement hongrois. Bien qu'il ne se soit pas distingué comme chef de l'armée, son travail d'organisation a beaucoup contribué aux succès militaires de Bem en Transylvanie. La présente étude tente de prouver que sa nomination comme général par Kossuth a été antidatée et que le document a été rédigé quelques années après la date du 29 juillet 1849.

György Németh

DER GENERAL, DER OBERST WAR

Die Ernennung von Sándor Gál (1817–1871) zum General

Resümee

Sándor Gál ist eine der herausragendsten Persönlichkeiten der Siebenbürger Geschichte des ungarischen Freiheitskampfes von 1848–49, obwohl er außerhalb seines Heimatlandes weitgehend unbekannt ist. Er hat keine spektakulären Militärerfolge erzielt, spielte aber als theoretischer Fachmann eine bedeutende Rolle bei der Begründung der selbständigen ungarischen Armee. Er hat

zahlreiche Statuten für die Nationalgarde und die Honved-Armee verfasst und mehr als 20 Tausend Personen in den Dienst der ungarischen Regierung gestellt. Zwar hat er sich nicht als Feldherr auszeichnen können, mit seiner organisatorischen Arbeit aber bedeutend zu den Militärerfolgen von Bem in Siebenbürgen beigetragen. Die vorliegende Studie versucht zu beweisen, dass die Ernennung Gáls zum General – entgegen des auf der Urkunde angeführten Datums des 29. Juli 1849 – erst Jahre später von Kossuth unterzeichnet wurde.

Дьердь Немет

ГЕНЕРАЛ, КОТОРЫЙ БЫЛ ПОЛКОВНИКОМ

Присвоение звания генерала Шандору Гал (1817–1871 гг.)

Резюме

Гал Шандор был одним из выдающихся героев трансильванской истории освободительной борьбы 1848–1849 годов, вопреки тому, что он был мало известен за пределами своей родины. Ему не причислялись значительные военные победы, но как военный специалист-теоретик он сыграл значительную роль в создании самостоятельных венгерских вооруженных сил. Он написал несколько военных уставов для национальной гвардии и хонведских войск, поставил на службу венгерскому правительству более 20 тысяч человек. Хотя сам он не выделился как полководец, но своей организаторской работой он значительно содействовал военным успехам генерала Бема в Трансильвании. Автор настоящей работы делает попытку доказать, что приказ о присвоении этому человеку воинского звания генерала в противоположность дате 29 июля 1849 года, был написан Кошутом несколько лет позже.